

Gecikmiş, Ama Zorunlu Bir Eleştiri

Sunuş

Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından yayınlanan Mavi Gezegen Dergisinin 1. Sayısı, Prof. Dr. AM. Celal Şengör'ün Popüler Yerbilimi: Gerçek ve Amaçlar adlı yazısı nedeniyle çok konuşulacak

Aslında yazı yeni değil Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi'nin 10. yâ nedeniyle yazılmış ve 5 Nisan 1997'de Popüler hêm yayımtâğf, tön w toplum aé ile yayımlanmıştı. Prof. Dr. AM Celal Şengör, o yazısına seksenli yılların ortafannda Türkiye Jeoloji Kurumu'nun kapatılmasında etkili olduklarını - düşündüğü kişiler ile aynı dönemin JMO yöneticileri hakkındaki suçlamalarını eklemiştir.

JMO yönetimlerinde görev yapmış birisi olarak, sorumluluğunu taşımadığım bir dönemle ilgili dahi olsa, JMO'nun ve yöneticilerinin hakaret olarak kabul edilecek bir üslupla suçlanmalarını uygun bulmuyorum,

JMO Yönetim Kurulu'nun Mavi Gezegenle Şuurlara Yokluk adlı sunuş yazısında,, "Doğru, iyi ve güzeli eleştiri ve özeleştiri yöntemlerinin kullanıldığı demokratik süreçlerle yaratılabileceğini düşünürüz" biçiminde ifade ettikleri görüşlerini ve Yayın Kurulu'na özerklik tanıyan tutumunu doğru buluyorum. Ama,, Prof. Dr. AM. Celal Şengör'ün yazısının bu kapsamda ele alınmayacağı ve örnek uygulama olarak gösterilemeyeceği kanısındayım.

Her derginin yayın ilkeleri vardır ve ona uygun davranmasını beklemek de son derece doğal Hakaretin hiçbir biçimde ne • eleştiri ve özeleştiri ne demokrasi,, ne de yayın kurullarının özerkliği ilkeleri kapsamında görülemeyeceğini düşünüyorum. Yazının, yayım kuralları bir yana, genel etik kurallarına

Mehmet Yüksel Barkut

Jeoloji Yüksek Mühendisi

uyumadığı son derece açık. Yayın Kurulu yazardan eleştiri sınırlarını aşan bölümleri düzeltmesini isteyebilir, doğabilecek yeni tartışmaları engelleyebilir. Ama, özellikle Yayın Kurulu üzerine düşen sorumlulukları yerine getirememiştir. Umarım bundan sonra yapılacak tartışmalar hakaret içermeyen, düzeyli ve fikir temeline gerçekleşir.

Diğer yandan, yazının içeriğinin, felsefi yaklaşımın, tarih anlayışının ve bugün savunulmak istenen toplum projesinin irdelenmesinin çok daha anlamlı ve gerekli olduğuna inanıyorum.

I Giriş

Haziran 1994'de Türk Sanayici ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) tarafından Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim, Bilimi ve Teknoloji adlı bir rapor yayınlandı, Prof. Dr. Kemal Gürüz, Prof. Dr. Erdoğan Şuhubi, Prof; Dr. AJM. Celal Şengör, Prof. Dr. Kazım Türker ve Prof. Dr. Ersin Yurtsever tarafından hazırlanan rapor, pek çok örnekte olduğu gibi kütüphane raflarında unutulabilirdi. Ancak,, raporun önermeleri hem ulusal yayınlarda, hem de yerbilimcilerin yayınlarında sürekli olarak tekrarlanmakta, ne yazık ki 'yeterince' tartışılmamakta ve doğru olarak kabul edilme eğilimi taşımaktadır. Oysa, rapor, "küreselleşme"yi savunan bir yanlışlar toplamıdır. Dolayısıyla, hem 1994'de yayınlanan

raporun, hem de Cumhuriyet Bilim Teknik Dergisi'nde Prof., Dr. AM Celal Şengör tarafından yazılan ve aynı raporun türevi niteliğinde olan bazı yazıların eleştirisi, gecikmiş de olsa bir zorunluluk haline gelmiştir.

II. Eleştirel Akılcılık

Raporda bilim, "gelmiş geçmiş en büyük bilim filozofu" olarak tanıtılan Avusturya kökenli Sir Karl Rtimund Pöpperin deyimi ile "iadeleri gözlemlere dayanılarak çürütülebilen tüm uğraşlar" (1) olarak tanımlanmış. Aynı tanım,» Prof. Dr. AM Celal Şengör tarafından yazılan Popüler bilim yayıncılığı, bilim ve toplum (2) ve Popüler Yerbilimi Gerçek ve Amaçları (3) adlı makalelerde Popper'e değinilmeden tekrarlanmıştır.

TÜSİAD raporunu yazarların ve Prof. Dr. AM Celal Şengör'ün bu kadar önemsedikleri Popper kimdir? Popper, pozitivistin günümüzde aldığı biçimlerden birisi olan eleştirel akılcılığın H. Albert ve E. Tdpitsch ile birlikte başlıca temsilcilerinden birisidir.

Eleştirel akılcılık, bütün pozitivistin ortak özelliği olan öznel-idealist konumdan yola çıkan ve "biimseP, ama ideolojik olarak "Valsz® bir felsefe olduğu iddiasını illeri süren bir akımdır. Bazı yönlerden klasik ve yeni-pozitivistimden ayrılrsa da, hiçbir zaman pozitivistim bütünüyle gözden geçirilmesini önermemiş ve sınırlı değişikliklerle yetinmiştir (4JL

Bu değişikliklerin başında, yanlışla-

ma kuramının önerilmesi yer almaktadır ve böylece bilginini göreceliği mutlaklaştırılmıştır. Bunun için,, rapor da Popper'in "İnsan yanlışlardan öğrenir!" (5) sözüme özel olarak yer verilmiştir

Oysa, bilimi toplumun pratik deneyimi şurasında gerçekliği doğrulanan bilginin tarihi gelişme sistemini temsil eden bir sosyal bilinç formudur. Bilimin itici göçü, üretim gerekleri ile toplumun gelişme gereksinimleridir. Bu açıdan bilim, felsefi dünya görüşüne de sıkı sıkıya bağlıdır. Dünya görüşü ise», nesnel! dünyanın gelişmesine hükmeden en genel yasaların bilgisi, bilgi kuramı ve araştırma yöntemi ile bilimi silahlandırmaktadır.

Eleştirel akılcılığın en temel özelliği» diyalektiğe karşı olmasıdır. Popper, 1940larda yazdığı Diplekük Nedir? de, diyalektiğin yanlışlanamaz olduğunu, dolayısıyla bilimsel olmadığını ileri sürmüştür.

Diyalektik, eski Yunancada tartışmak, karşıt fikirlerin mücadelesi anlamına gelen dialego sözcüğünden türemiştir. Diyalektik, doğaya, rastgelie toplanmış! birbiriyle ilişkisiz, birbirlerinden bağımsız, ayrı şeyler, ayrı olaylar gözüyle değil; maddelerin ve olayların birbirleriyle beraberliğine tam ve bağımlı bir bütün olarak bakar (6).

Bu nedenle, diyalektiği ilk kez fark eden eski Yunanlı filozoflar da doğayı bir bütün olarak kavramışlar, bunu öğretmişler ve eserlerinde yazmışlardır.

Herakleitos, ayrıca, bütünüme değiştiğini ve" geliştğini de gözlemlemiş ve bu durumu "aynı ırmakta ilki "kez yıkanılmaz" sözleri ile ifade etmiştir,

Yazılarında çok sık eski Yunanlı filozofların adlarını kullanan Prof. Dr. Ali Celal Şengör, Herakleitos ile diyalektiğin birlikte anılmasından rahatsız olmuş ve "Kendinden sonra gelenler, hele meşhur Alman Filozofu Hegel'in öğrencileri, Herakleitos'un öğretilerinde diyalektiği bulduklarını sandılar; büyük Efesliyi Hegel'in Manc'ın, hatta Hiefin öncüsü sayanlar bile oldu." (7) diyerek okumak ile anlam arasındaki farkın ne kadar önemli olduğunu göstermiş ve Popper'in diyalektiğe olan karşıtlığına katkı yapmaya çalışmıştır.

Prof. Dr. A.C. Şengör'ün pek çok yazısında eleştiri oklarını yönelttiği büyük Alman filozofu Hegel ise, ebedi olduğuna inanılan feodal toplumu devrien 1789 Fransız Devrimi'nin hayranıydı ve dönüşümü meydana getiren şeyin», karşıtların mücadelesi, yani diyalektik olduğunu söylüyordu.

Ancak, Hegel bîr idealistti. Diyalektik yöntemi materyalist anlayışla yeniden tanımlayan Marx oldu. Marx bu durumu şöyle açıklamıştı: "Benim diyalektik yöntemim, Helgelci yöntemden yalnız, farklı değil» onun tam karşıtıdır da. Hegel için insan beyninin yaşanrışüreci, yani düşünme süreci - Hegel bunu ""Fikir" (Idea) adlı altında bağımsız bîr özneye dönüştür» gerçek dünyanın yaratıcısı ve mimarı olup, gerçek dünya, yalnızca "Fikirin dışsal ve olgusal (Phenomenal) biçimidir. Benim için ise tersine, fikir maddi dünyanın insan aklında yansımından ve düşünce biçimlerine dönüşmesinden başka bir şey değildir" (8.)

Diyalektik yöntemine göre gelişme süreci, geçmişteki olayların basit bir tekrarı olmayıp» sürekli ve ileri bir

hareket, bir nitelik değişimi ve basitten karmaşığa doğru bir gelişme olarak algılanmalıdır (9J. Böylece, gelişmeyi» karşıttann mQcadetesfnin bîr sonucu olarak görmek gerekir.

Prof. Dr. Celal! Şengör, bir yandan bilginin göreceliğini mutlaklaştırıp diyalektiğe karşı çıkarken» aynı zamanda da bilinemezçiliği (agnostisizmi) savunmuştur. Yani, evrenin bilinmesi olanağını kısmen ya da tümüyle inkar etmiştir. Bilinemezcilik kavramını ilk olarak Thomas Huxley kullanmıştır. Lenin ise, bilinemezçiliğin epistemolojik köklerini ortaya koyup, bilinemezçiliği savunanların öz ile görünüşü birbirlerinden tecrit ettiklerini, fenomenlerden öteye gidemediklerini, fenomenlerin özüne nüfuz edemediklerini ve duyular dışında hiçbir şeyi- kabul etmek istemediklerini söylemiştir. Bilinemezcilik, ilk olarak eski Yunan felsefesinde şüphencilik biçiminde ortaya çıkmış» Hume ile Kanfın felsefesinde klasik biçimini almıştır. Bilinemezçiliğin amacı» dikkati doğanın, özellikle de toplumun nesnel: yasalarının bilinmesinden uzaklaştırmak olmuştur. Ancak, pratik, bilimsel deney ve maddi üretim» bilinemezçiliği tam olarak çürüten şeylerdir. Eğer insanlar bazı fenomenleri yeniden meydana getirebiliyorlarsa» ki öyle, bilinemez "kendinden-şey'den de söz etmek artık mümkün değildir (10).

Yine» bilinemezcilik denilince akla en önce Emmanuel Kant (1724-1804) gelmektedir. Kant'ı bilinemezçiliğe, yani insan bilgisinin, doğrudan var olan şeylerin ("kendinde şeylerin) niteliğinin asla bilemeyeceği iddiasını götüren şey, onun bilmenin sınırlarını elle alış biçimidir. Kanfa göre» yalnızca fenomenler hakkında bilgi edinilebilir; yani bilgimiz, ancak eşyanın görüntü-

İlerini bilebilir. Bilinemezci olmasının yanımda,, ayrıca, Kant'ın yaşamında içine düştüğü pek çok çelişki ve tutarsızlıklar da söz konusu olmuştu ve bu, o devrin Alman burjuvazisinin geri kalmışlığından ve zayıflığından kaynaklanmıştır.

Türkiye burjuvazisi Kanftan bugüne aradan iki yüzyıllık bir zaman geçmiş olmasına karşın, hala kendi ayakları üzerinde durabilecek konumda değil ve Prof. Dr. A.M. Celal Şengör'ün de kafası bu nedenle karışık, T.Mihai gerçək* meselesi (11) adlı makalesinde, "Bizim dışımızda bir alemin olduğu inancı ise kendi içinde yanlışlanabilir bir öneri değildir. Bir diğer ifade ile realizm metafizik bir inançtan ibarettir. Diğer inançlara tercih edilmesi gereğinin nedeni de hem kuramsal olarak gelişme ve ilerlemeğe açık bir yaşam programına (yani bi lime) imkan vermesi, hem de bu gelişme kuramının tarihten bildiklerimiz tarafından yanlışlanmamasıdır. Tüm diğer dogmatik inanç türlerinin ise sonları,, tarihten bilebildiğimiz kadarıyla, hep hüsrana olmuştur. Bu nedenle,, nihai gerçeğe tesadüfen ulaşmış olsak bile, kainattaki olguların sonsuzluğu nedeniyle bunu asla bilemeyeceğimizi bilmek bizleri sağlıklı, emin, rahat, verimli ve zevkli yaşama götürecektir en emin yoldur. Bu yollun aracı da gözlem ışığında akılcı, eleştirel tartışmalardır." Biçimindeki görüşleri ile felsefi derinlikten ne kadar uzak olduğunu ortaya koymuştur.

↳ Popperin Tarih Anlayışı

Eleştirel akılcılık, diyalektiğin yanında, toplumsal gelişmeyi açıklayan tarihsel süreçlerin nesnel yaşadığına da karşı çıkmıştır.

Popper'e göre, var olan kapitalist toplum, onun temelini oluşturan ilişkiler değiştirilmeksizin düzeltilebilir. Bunun ile liberal bir çoğulculuk anlayışı içinde düzenin egemenliğini kabalaştırmaya yarayacak düşünceler geliştirilmeye çalışılmıştır. Ona göre» toplumda yasallık taşıyan şeyleri bireylerin eylemlerine indirgemek mümkündür. Böylece, bireylerin eylemde buldukları koşulların açıklanmasına gerek kalmadan; birey ve sınıflar arasında olduğu kadar, çıkarlar ile eylemler arasındaki ilişkileri de gözden kaçırmak mümkün olacaktır.

Popper, Açık Toplum ve Düşmanları adlı yapıtında, Platon ile Hegel'in yanı sıra bilimsel maddeciliği de "tarihselci" olarak tanımlamış, bunun "açık toplum'un ve "akılcı" siyasal düşüncenin baş düşmanı olarak görmüştür (12/).

Tarihselci olarak adlandırıldığı şey ise, gelişim eğimlerini ve olanaklarını tanıyan anlayışların tümüdür. Maddeciler tarih anlayışını, kanıtlanamayacak kehanet ve ütopya olarak değerlendirmiştir. Yine, akılcı bir bilim ve toplum anlayışının siyasal amacının "açık toplum" olduğunu söylemiştir. Soyut liberal bir burjuva devlet anlayışının savunucusu olarak, burjuva demokrasisinin sınıfsal özelliğini de reddetmiştir (13).

Popper» tüm kapitalizme karşı, toplumcu dönüşümlere,, devrime yönelik düşünceleri,, "ideolojik" ve "ütopyik" olarak tanımlamış, "akılcı" olanın, varolan üretim ilişkilerine dokunmayacak olan reformculuk olduğunu belirtmiştir.

Oysa, tarih nedenleri incelenmesidir. Tarihçi durmadan "neden" ve "niçin" sorularını sormalı ve yanıt bul-

mayı umduğu sürece de hiç durmamalıdır (1.4).

Tarihin babası sayılan Herodotos, kitabının en başında amacını bu yönde ve şöyle açıklamıştı Yunanlıların ve barbarların yaptıklarının anısını korumak, "ve özellikle» her şeyin ötesinde, birbirleriyle savaşmalarının nedenini vermek" (15).

Onsekizinci yüzyılda çağdaş tarihciliğin temelleri atılmaya başlandığında, Romalıların Büyüklüğünün, Yükselişinin ve Çöküşünün Nedenleri Üstüne DOŞOnceler kitabını yazan Montesquieu,, "her krallığı yükselten, sürdüren ya da yıkan manevi ya da maddi genel nedenler vardır" ve "bütün olanlar bu nedenlerledir" diyerek, tarihi kavrayış ilkelerini ortaya koymuştur (16).

Voltaire ise Encyclopédie için yazdığı tarih üstüne adlı bölümde, "Amu Derya ve Sini Derya kıyılarında bir barbarın ötekini yerini aldığından başka bize anlatacak bir şeyiniz yoksa, bundan bize ne?" sorusunu sormuştur (17).

Buna karşın, bazıları (Popper ve bunlar arasındadır) nedensel yaklaşımı (neden oldu'yu) reddederek, onun yerine,, işlevsel yaklaşımı....(nasıl oldu'yu) savunmuşlardır (18).

Popper'in 1944 ve 1945'deki makalelerinin derlenmesiyle 1957'de basılan Tarihselliğin Yoksulluğu adlı yapıtı, Platonla birlikte Hegel'e ve 1930larda sola duyulan tepkiyi yansıtan, nedensel yaklaşımı! reddeden ilginç bir kitaptır. Kitapta başlıca hedef» "tarihselcilik" (Nstorisizm) adı altında bir araya topladığı Hegel ve Manc'in tarih felsefesidir (19).

Ancak, Popper reddetse de Marx

yeni bir bilimin temellerini atmıştır. Bu, tarih bilimidir. Louis Altfriusser gelişmeleri imgelerle anlatmış-, bilim-leri bazı büyük "kıtalarda" toplamıştır. Marxian önce iki bilimsel kıtadan söz: etmiş, bunların matematik kıtası ile fizik kıtası olduğunu, birincisini Yunanlıların (Thaies), ikincisini de Galileo'nun buldoğunu, Manc'in ise, bilimsel bilgiye üçüncü bir kıta» tarih kıtasını eklediğini söylemiştir (20).

Bu yeni kıtanın bulunması felsefede bir devrime yol açmıştır. Ortaya çıkan bu gelişme aslında genel bir kuralı, yani felsefenin her zaman bilimlere bağlı olarak yol almasını ifade etmektedir. Felsefenin doğuşu (Platomla) matematiğin oluşumuyla gerçekleşmiş, fiziğin gelişmesiyle bir dönüşümü yaşanmış, Manc'in tarihinin bulunmasıyla da devrimci kimliğini kazanmıştır. Bu devrimin adı diyalektik maddecifiki r.

Diyalektiği- inkar edlen ve tarihsel süreçlerini nesnel yasallığına karşı çıkan Popper'in izleyicisi Prof. Dr. AM Celal Şengör'ün, devrimin "önemsiz ve belirsiz nicelik değişmelerinden, yavaş yavaş değil de, bir sıçrayış biçiminde» bir durumdan ötekine kesin ve hızlı olarak gerçekleşenen bir süreç" (21) olduğu biçiminde ifade edilen tanımına karşı bir tutum alması ise, çok doğal karşılanmalıdır ve o bunu sürekli olarak yapmıştır. Örneğin.» "Akılla çözüm üretmek demek olan bilim, (...) çözümsüzlüğün ifadesi olan devrime muhtaç değildir" (22) biçimindeki sözleriyle devrimin dayanaklarını çürütmeye çalışmıştır.

Devrim karşıtlığını daha sonra neredeyse düşmanlığa kadar götürmüş ve 14 Temmuz Sonun başlangıcı mı, başlangıcın sonu mü? (23) adlı

makalesinde, "Cumhuriyetin bilginlere ihtiyacı yoktur Gerçekten söylenip söylenmediği bugün bile tartışılan bu feci sözler, kuşkusuz modern kimyanın ve jeolojide fasryes kavramının kurucusu olan Antoine Laurent de Lavoisier'nin (1743-1794) ölüme mahkum edildiği halk mahkemesinin" genel eğilimini yansıyordu. (4 "Akıl Çağrının neticesinin (!) sonu bu mu olmalıydı? Hani Fransız İhtilali akılsızlığın sonunun başlangıcıydı? (...) Fransız ' İhtilali'nin Aydınlanma'nın sonucu olduğunu öğretmeye çalışan tarih öğretmenlerine bu yüzden hiç inanmamışım. İhtilal, kuşkusuz Aydınlanma fikirlerinden eUdendiye ama geldi ve o fikirleri ve savunularını boğdu, iyi bir başlangıcın kötü sonu ani geldi» Fransa cahillerin eline kaldı. (...) Lavoisier gibi doğa bilimcilerin hemen hepsi akılcı kamptaydı. İhtilali bunların işbirliği çağrısına kafalarını kopararak cevap verdi, akademilerini kapattı, cumhuriyetin onlara ihtiyacı olmadığını yüzlerine haykırdı. Özgürlük ve eşitlik adına yola çıkan ihtilal» akli ve bilimî dışlamak cür'etini göstermenin fiyatını hem halkın hem de bilimin özgürlüğünün boğazlanması gibi feci bir faturayla ödedi. Daha da kötüsü,, tarihi dikkatle okumayanlara,, özgürlük ve eşitliğin yalnızca romantik düşler sonucu çıkarılacak kavgalarda kanla kazanılabileceği gibi akıl dışı bir mesaj da verdi, pek çok gereksiz ve sonunda başarısız İhtilali körükledi» milyonların ölmesine, bir sürü entelektüelin telef olmasına neden oldu. (...) Katilleri ise ders kitaplarımıza sapık» kana susamış caniler olarak geçtiler" diyerek Fransız Devrimi'ne ve devrimcilerine hakaretler yağdırıp, çok ağır biçimde suçlamalarda bulunmuştur.

Prof. Dr. A. ML Cela! Şengör» Eleştirisi ve suçlama (24) adlı makalesinde,» Tartışmayı bilmemenin kanımca çok önemli bir ögesi eleştiri ile suçlamayı birbirinden ayırmamaktır" demişti, ancak Fransız Devrimi'ne ve devrimcilerine suçlamanın da ötesine geçerek saldırmıştır. Pekiyi,, bu saldırılar haklı bir temelle dayanıyor mu? Karar vermeden önce ünlü Fransız devrimcisi Maximillien Robespierre!' n (1758-1794) Cumhuriyetin İç Yönetiminde Ulusal Konvansiyonca Kilavuzluk Edecek Siyasal Ahlak İlkeleri Üstüne başlıklı Kamu Kurtuluşu Komitesi adına, 5 Şubat 1794'de yaptığı konuşmada söylediklerini dikkatle okumak gerekiyor; "Ulaşmak istediğimiz hedefi ve devrimin amacını bütün açıklığıyla ortaya koyma zamanı gelmiştir. (...) Özgürlüğün kaderini, geçici insanlardan çok, ölümsüz gerçeğin ellerine bırakmak için gerekli tedbirleri almak gerekir. (...) Yöneldiğimiz amaç nedir? Eşitlik ve özgürlükten barış içinde fay' dalanmaktır; yasaları taşlar ve mermerler üzerinde değil, bütün insanların, hatta onları unutan köle ile inkar eden zalim de dahil olmak üzere, bütün insanlarını yüreğinde yazılı olan ebedi adaletin hakimiyetidir. (...) Öyle bir düzen istiyoruz ki, bütün adf ve zalim tutkular zincirlensin; bütün cömert ve iyiliksever tutkular yasayla desteklensin; ihtiras, vatana hizmet etme ve şerefe layık olma arzusu olsun; farklılaşmalar sadece eşitlikten doğsun; vatandaş idareye, idare halka, halk da adalete tabi olsun; (...) Tek kelime ile, doğanın isteklerini yerine getirmek» insanlığın kaderini gerçekleştirmek, felsefenin vaadlerini tutmak, Tanrısal kudreti zulümön ve cürümün uzun hakimiyetinden kurtarmak istiyoruz.. Eskiden köle memleketler.

arasında tanınan Fransa, var olan bütün özgür halkların şöhretini gölgede bırakarak, ulusların model, zalimlerin korkusu,, ezilenlerin tesellisi, evrenin süsü olsun ve eserimizi kanımızla mühürleyerek, hiç olmazsa evrensel mutluluğun şafağının parladığını görebilelim... İşte tutkumuz, işte amacımız!" (25) Bu sözler katillerin, sapıkların, kana susamış canilerin sözleri ötebilir mi? Kesinlikle hayır. Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'ün, devrim düşmanlığının hiçbir haklı nedeni bulunmamaktadır.

Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'ün 28 Şubat'tan sonra ilgilenmeye başladığı Mustafa Kemal'i de iyi kavrayamadığı, Ulusal Kurtuluş Savaşı ile 1739 Fransız Devrimi arasındaki bağı göremediği anlaşılıyor ve devrini! sözcüğünden o kadar rahatsız olmuş ki, Önu kaflettiğimizi gün (26) başlıklı makalesinde, devrimi karşıtlığına Mustafa Kemal'i de ortak etmeye çalışmış ve "Devrim sürecek-o kadar ki o 'Devrim' olmayacak, 'toplum devinimi' olacak,, evrim olacak» toplum sürekliliği değişecek» gelişecek» iyileşecek Marksistlerin haya! ettikleri son devrimim» Hitler'in bin yıllık imparatorluğunun, Budistlerin Nirvanası gibi veya Mesih'in dönüşü ümidi gibi rüyalar- olduğunu Mustafa Kemal bildiği için O» doğanın sınır şartlarına uygun bir evrim modeli içinde toplumunun gelişmesini düşünüyordu" biçiminde ilginç görüşler ileri sürmüştür.

Diyalektiğe ve tarihsel süreçlerin nesnel yasallığına bu karşı çıkış, Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'ü çok ilginç çelişkilere sürüklemiş, hatta tarih anlayışına- ve siyasal düşüncelerine hiçbir biçimde katılamayacağı P'iyotr Alekseyeviç Kropotkin'nin (1842-

1921) Doğa bilimleri ve İnsancıl Dünya Görüşü (27) ve Prens Kropotkin ve 'Karşılıklı yardım' (2:8) adlı makalelerinde destek arama çabasına Yönelmiştir. Oysa» Kropotkin, bir Rus anarşisti ve coğrafyacısıdır. 1870'lerde Narodnik hareketine katılmış (Bu hareket, feodal mülk sisteminin ortadan kaldırılması ve toprakların köklü bir biçimde yeniden dağıtılması için köylülüğe dayalı yürütülen bir mücadele idi. Yine, Narodnizm, kitlelerin tarihte oynadığı rolü inkar etmemiş, kitle hareketlerinin, dolayısıyla da tarihi sürecin yönünü, aydın azınlığın faaliyetlerine bağlamıştır), 1874'de hapse atılmış, iki yıl sonra da yurtdışına kaçmıştır. Kropotkin, 1917'de Rusya'ya dönmüş, S o v r e m e n n a y a Nauka i Anarkhizm (1913)adlı kitabında,, sosyalist anarşizm adlı bir teoriyi geliştirmiştir» Kropotkin'e göre, geleceğin toplumu, sosyal bir devrim sonucu oluşacak bir tür üretim komünleri federasyonudur. Felsefi görüşleri ise, pozitivism ile mekanik materyalizmin karışımıdır. Diyalektiği reddedip» tümevarım ve tündengeli birleştiren doğa bilimi yöntemini biricik bilimsel düşünce yöntemi olarak savunmuştur (29). Öyle anlaşılıyor ki, Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'ün Kropotkin'e ilişkin değerlendirmelerinde siyasal görüşlerinden çok», diyalektiği reddetmesi önemli olmuştur,

Prof. Dr. A. M. Celal Şengör, diyalektik maddeciliğin en önemli temsilcisi Marx'a eleştirilerini ise, ya satır aralarında, ya yanlış bir biçimde eski Yunan filozoflarını referans vererek, ya da Hege! üzerinden yapmaktadır. Bunun bir istisnası ise, Brecht üzerinden olanıdır, O, Brecht'in Marksizmi çok iyi özümsemiş bir

düşünce, sanat ve eylem; adamı olduğunu ve eleştirilerinin Marksizmin eleştirisi? olarak algılanacağını çok iyi biliyordu. Onun için Tiyatronun Hegel'i (30) adlı makalesinde "Gaile yazılırken Hiroşima'ya atılan ilk atom bombası Brecht'i korkutmuş, bilime kuşkuyla bakmasına neden olmuştur. (...) Brecht'in gerçeği eleştirel bir tutumla arayan toplumsal bir gözlemci değil, inancını eleştiriye tahammülsüz bir tutumla haykıran bir yazar olduğunu gördüm. 1930'da yazdığı 'Önlem' adlı eserinde Brecht, partiye kendi eleştirel süzgecini ortadan kaldıracak derecede inanmayan genci ölüme mahkum etmeyi savunacak kadar bağnaz Stalin'le katliamlarını bilmesine rağmen editörü Klaus DeUef Millerin yakınlarında vurguladığı gibi. Sovyetler Birliği'nin 'tarihsel misyonu" nedeniyle 'Büyük Önder'e sadakat göstermesi gerektiğini 1950'lerde iddia edecek derecede de inanlıdır, Bu tumudla adeta Prusya mutlakiyetini, yasallaştırmak için felsefe yapan Hege'nin yansımasını görürüz. Ancak aynı 'inançlı' Brecht eserlerinde John Fuegi'nin geçen yıl yayınlanan eserlerinde belgediği gibi Elisabeth Hauptmann, Margarete Stettins, Ruth Berlau ve daha pekçok sevgilisinin ürünlerini onların adlarını anmadan veya telif hakkından onlara tek kuruş vermeden kullanacak kadar da dürüstlükten taviz verebilmekteir. Bütün bunlardan, benim yıllardır varlığından şüphelendiğim bambaşka bir Brecht manzarası çıkmaktadır: Tamamen öznel, içe dönük nedenlerle oluşturulmuş eleştiriye kapalı inançların güdümünde» bir zamanlar Hege'nin dediği gibi kendi yarattığının "kendisini nesnel olarak yaratan bir nihai amacı' olduğu konusunda tereddütü olmayan, 'amaç,, 'aracı belirlen' eğiliminde bir

politik düşünür ve kişisel reklamına pek düşkün bir yazar. Bu özelliklere sahip bir insan, ne olursa olsun, ne bilimin, ne de onu temel alan bilim çağının yazarı, şairi veya tiyatrosu! olabilir. Gerçeği aramak yerine ona sahip olduğu îmanında olan kişiler, doğal olarak 'gerçeğin' her tutum ve davranışı haklı çıkaracağı kanısında olurlar. Halbuki evrensel gerçeğin veya gerçeklerin bulunduğu iddiası gayribilimseidir* sözleri ile Brechfi eleştirdi. Bu değerlendimeler bir eleştiri, hatta suçlama olarak, görülebilir mi? Hakaret acaba tarihin süzgecinden geçmiş Brecht'in değerini azaltır mı? Bu satırlar yazara ne kazandırır? Hiçbir şey.

V. Mustafa Kemal Atatürk. -
Turgut özel - Hasan Al! yücel »
Kemal Gürüz - İhsan Ketin -
A* M. Celal Şengör

Birinciler ile ikinciler, Acaba birbirlerinin devamı mı, yoksa tam karşıtları mı? Bu soruyu, ya da sorunu daha iyi açıklayabilmek için önce dünyaya, sonra Cumhuriyetin kuruluş yıllarına ve son olarak bugünkü Türkiye'ye bakmak gerekiyor.

Bilinçler 1789 Fransız Devrimi'nden 130 yıl sonra, farklı tarihi koşullarda, ama benzer amaca yönelik bir ulusal hareketin değişik alanlardaki temsilcileri oldular, 13. ulusal hareket, sınıf hareketlerinin geliştiği bir dünyada ve 1917 Ekim Devriminin gerçekleştiği koşullarda gecikmiş bir doğumdu. Bunun sonucu pek çok eksiklikleri içermesine karşın, önemli bir süreci ifade ediyordu.

İkinciler ise, TÜSIAD raporunda yazılan İnsanlık nisbeten kısa bir süreden beri kimine göre 'Bilgi Toplumu'¹ kimine göre de 'Sanayi Sonrası

Toplum'¹ olarak nitelendirilen bir aşamaya geçiş sürecini yaşamaktadır. Bu köklü değişim ve dönüşümün, M. Ö. 8000 yıllı civarındaki Tanım Devrimi ile 1765-1850 yılları arasındaki dönemde meydana gelen Sanayi Devrimi'nden sonra insanlığın geçirdiği üçüncü büyük aşama olduğu ve bunun en belirgin niteliklerinden birinin de küreselleşme olduğu hususunda görüş birliği vardır"¹ {31} biçimindeki fikirlerin temsilcileridir. Oysa, küreselleşme konusunda hiç de görüş birliği bulunmuyor. A. Toffler, P. Kennedy vb. ile ikincilerin görüşleri çakışabilir, ama bu küreselleşmeyi olumlayan bir görüş birliği kanıtlamaz.

Uluslaşma Süreci ve Ulus Devlet

Nedir uluslaşma ve ulus? Ulus İka pitalizm ile birlikte ortaya çıkmış en geniş insan topluluğu biçimidir. Dil, toprak» iktisadi yaşantı ve kültür birliğine dayanır..

Ulusal birlik» tarihsel bir gerçekliktir. Fransızlar için 1789 Devrimi'ni kapsamayan bir ulusal tarih anlamıdır., Bu nedenle,» 1789'un anısı Fransızlar arasında güçlü bir bağ meydana getirmiştir. Fransız ulusu, çeşitli ırkların bir karışımıdır ve 14 Temmuz Bayramı bu kaynaşmayı simgeler. Dolayısıyla, Fransa'da 1789 Devrimi, ulus gerçeğinin, ırk ilkesi üzerinde zaferini temsil eder (32),

Ulusal temelleri olan -dil, toprak, kültür birliği vb. - kuşkusuz birden ortaya çıkmamıştır. Kapitalizm öncesi dönemden başlayarak yavaş yavaş oluşmuştur, 1789'da, devrimci Fransız burjuvazisi, gerici feodallere karşı ulusun çoğunluğunun çıkarlarını temsil etmiştir. Daha sonra.» üstünlüğü yeniden elle geçirmek amacıyla ulusa savaş açan feodallerin ihaneti karşısın-

da ise, yurtsever olmuştur. Bu nedenle, 1792'de doğan Marseillaise, hem devrimin, hem de Prusya ve Avusturya feodallerinin boyunduruğuna karşı ulusal bağımsızlığın marşı olmuştur (33).

Ancak, dünyada burjuva uluslar geliştikçe, bunların içlerinde sosyal farklılıklar da giderek artmış» sınıflar arasındaki çelişkiler derinleşmeye başlamıştır.

1919'da Anadolu'da başlayan süreç de, 1789 Fransız Devrimi'nin etkilerini taşımaktadır,

Anadolu hareketinin en önemli sonucu Cumhuriyettir. Cumhuriyete karşı olanlara Mustafa Kemal, şöyle yanıt veriyordu: "Efendiler, egemenlik hiçbir ulusa hiçbir zaman ulema tartışmalarıyla verilmemiştir. Egemenlik hep güç kullanılarak zorla alınır. Türk ulusu elinden alınan egemenliği şimdi kendi elime almış bulunuyor. („Burada toplananlar, herkes gibi bu gerçeği anlariarsa mesele yok. Anılamazlarsa doğal olan nasıl olacaktır; şu farkla ki belki birkaç kafa kesilecektir" (34).

1789 Fransız Devrimi'nde olduğu gibi, Cumhuriyet ile de din devletine karşı ulus devlet görüşül savunulmuş, bu yönde birbiri arkasına gelen düzenlemeler gerçekleştirilmiştir Fransız Devrimi, ulus gerçeğinin,, ırk ilkesi üzerinde bir zaferi ise» Cumhuriyet de Tazminat ve Meşrutiyet dönemlerinden farklı olarak, geleneksel , İslam-Osmanlı temeli yerine» onun karşıtı olan ulus ve bağımsızlık ilkelerinin egemenliği olmuştur (35).

Ancak, kurulan Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğundan siyasi anlamda kesin bir kopuşu ifade etmesine karşın, ekonomik açıdan benzer bir kopuş olmamıştır Osmanlı İmpara-

tortuğu'nun son dönemlerindeki ekonomi politikaları ile Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ekonomi politikaları arasında devamlılık ve benzerlik söz konusu olmuştur.

1929'da patlak veren Dünya Ekonomik Krizi, Türkiye'yi ekonomik açılan yeni bir tercihe zorlamıştır. Türkiye, ekonomik krizden çıkışın yolunu devletçilikte görmüştür. Devletçilik uygulaması, koşulların zorlaması sonucu doğmuş, kendine özgü nitelikleri olan, ideolojik bir yaklaşımdan çok, pragmatik bir yaklaşımı ifade etmiştir.

Özetle, Mustafa Kemal'in projesi bir ulus devlet projesidir. Büyük ölçüde Aydınlanma Hareketinden ve 1789 Fransız Devrimi'nden esinlenmiştir. Ancak, sınıfsal çelişkiler çözülememiştir. Bu nedenle, yeni atımlara emekçileri sömürden, halkı emperyalizme bağımlılıktan kurtaracak, bölgeler arası dengesizlikleri giderecek, farklı dil ve kültürlerin özgürce gelişebilmesini temin edecek ve destekleyecek, emekçiler arasındaki kardeşlik duygularını yükseltecek bir düzene, sosyalizme gereksinim bulunuyor,

Mustafa Kemal'i analiz etmek, ulus kavramını ve uluslaşma sürecini,, yani, tarihsel süreçlerin nesnel yasallığını bilmeyi gerektirir. Prof. Dr. A. M. Celal Şengör gibi, tarih bilgisi ve bincî olmadan Mustafa Kemal'in ele alınması bizi kaçınılmaz biçimde elektrik yaklaşımlara götürür,

Cumhuriyetin Eğitim Politikası ve Hasan Alil Yücel

Cumhuriyetimi ilk yıllarında yapılan düzenlemelerin en önemlisi, kuşkusuz, eğitim alanında gerçekleştirilmiştir. Eğitimi, kişileri topluma uyacak ve onu geliştirecek biçimde yetiştirme işi

olarak görülmüş,, temel ilke ise, eğitim birleştirme ve bütünleştirme olarak ortaya konmuştur. Bu 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ulusal eğitim birleştirilerek sağlanmıştır.

Fransa örneğinde açıkça görüldüğü gibi» dünyada uluslaşma süreci ve burjuva devrimleri Aydınlanma Hareketi üzerinde yükselmiştir. Aydınlanma, sosyo-politik bir eğilimdir. Bu eğilimin temsilcileri» o dönemin toplumlarının kusurlarını düzeltmeye, iyilik, adalet ve bilimsel bilgi anlayışını yayarak, toplumun ahlakını,, politikasını ve yaşayış biçimini değiştirmeye çalışmışlardır. Aydınlanmanın temellinde, toplumun gelişmesinde insanların bilgisizliğinin kesin rol oynadığı ve kendilerini anlamak gücünden yoksun oluşlarının sosyal kötülöklere neden olduğu yolundaki idealist fikirler de bulunuyordu. Yine» aydınlanmacılar, ekonomik gelişme koşullarının belirleyici önemini dikkate almadıkları için» toplumun nesnel yasalarını ortaya koyamamışlardır. Aydınlanmacılar arasında Rousseau» Montesquieu, Herder,, Lessing, Schiller, Goethe, Desnitski, Kozelski vb. gibi tanınmış aydınlar yer almıştır. Aydınlanmacıların çabaları» kilise ideolojisi ile feodal ideolojinin etkisinin kırılmasında önemli derecede etkili olmuş, yine, yalnız kiliseye karşı değil, dinî doğmalara ve îskolastik düşünce yöntemlerine karşı da kararlı bir şekilde savaşımlardır. (36)

Aydınlanma Hareketi» ulus devletin» ulusal eğitimin ve kültürün gelişmesinde etkili olmuştur, Yine, ulus devletin gelişimi ile ulusal eğitimin gelişimi arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Kapitalizmin gelişiminin erken aşamalarında eğitimin!

temel işlevi yurttaşlık bilincini geliştirmek ve bu yolla kapitalist ilişkilerin üzerinde yükselineceği altyapıyı hazırlamak olmuştur. Ancak» bu eğitim anlayışı» kapitalizmin toplumsal bir ilişkiler sistemi olarak gelişmesine bağlı: olarak değişim geçirmiştir. Yurttaşlık eğitimi, giderek yaygınlaşırken» aynı zamanda büyük bir üretim ve tüketim makinesine dönüşen toplum için bilimsel ve teknik bilgiye duyulan gereksinim artmış, eğitim sistemi de böylece» yurttaşlık eğitiminin yanı sıra» bilimsel ve teknik bilgi donanımı için gerekli nitelikte emek üretecek bir işlev de üstlenmiştir (37),

İlk burjuva devrimleri olan İngiliz ve Amerikan devrimleri başta Ortaçağ üniversiteleri olmak üzere eğitimi kurumlarında büyük değişiklikler yapmamıştır. Ancak, 1789 Fransız Devrimi'nin etkileri sarsıcı olmuştur. Eski Rejimim topyekun tasfiyesini amaçlayan Yeni Rejim» uhis devleti oluştururken Napolyon Reformu olarak adlandırılan düzenlemelerle başta üniversiteler olmak üzere eğitim kurumlarını kökten değiştirmiştir. Bu dönemde bütün insanlığın çıkarışını savunduğunu öne süren burjuvazi, kendi egemenliğini kamu yararı adı altında sürdürmeye çalışılmıştır (38),

Cumhuriyet kadroları da aynı Fransa'da olduğu gibi ulus devletin kurumlarının yaratılmasında en önemli araç olarak gördükleri eğitim konusunda yeni örgütlenme modelini çok kısa bir zaman içinde uygulamaya koymuşlardır, Meşruyet kaynağı olarak dinin yerine ulusu koyan yeni yönetimi, ulusal eğitimle yurttaş yaratmayı öngörürken özellikle ilk ve orta dereceli eğitim kurumlarında köktenci yöntemler uygulamış ve denetimi gözle görünür biçimde sağlamıştır

(39)JL

Hasan Ali Yücel, aynı Mustafa Kemal gibi Aydınlanma Hareketi ve Fransız Devrimi'nden etkilenmiş,, ulusal eğitim gelişmesi ve yaygınlaşması yönünde çaba göstermiştir 1938'den 1946'ya kadar yürüttüğü Milli Eğitim Bakanlığı görevi sırasında, Köy Enstitülerinin (1940) kurulmasını sağlamıştır, dünya klasiklerinin çevirilerini yaptırmış ve kültür yaşamının gelişmesi için pek çok katkıda bulunmuştur.

Köy Enstitüleri,, köylerde yaşayan halkın eğitimi, tarımın daha verimli hale getirilmesi için köy öğretmeni ve köye yararlı meslek elemanlarını yetiştirmek amacı ile kurulmuş son derece önemli eğitim kurumları idi. Enstitülerin yönetimiyle İsmail Hakkı Tongue görevlendirilmişti. Enstitülerin kurulmasına yirmi yerde ve aynı zamanda başlanmıştı» Ancak, 1946'dan sonra iktidara egemen olan sağ anlayışlar tarafından bu kurumlar adım adım baltalanmış, İsmail Hakkı Tongue görevinden alınmış ve DP döneminde önce kanma eğitime son verilmiş (1950), daha sonra (1954) tümüyle kapatılmıştır.

Ulusal eğitim politikasından uzaklaşma, dışa bağımlılık ve emperyalizm ile yeniden. bütünleşme süreci Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un başını yemiştir. Bu gelişmeleri yaratan sağ anlayışlar İkinci Dünya Savaşından sonra filizlenmiş, DP iktidarında güçlenmeye başlamış, Süleyman Demirel'in ÂP'si ile önemli bir aşama kaydetmiş, 12 Eylül 1980'den sonra ve günümüzde de devam eden küreselleşmece, neo-liberal Turgut Özal misyonu ile egemenliklerini pekiştirmişlerdir.

Prof. Dr. A. ML Celal Şengör, tarihsel süreçlerin nesnel yasallığını kavrayamadığı için süreçle ilgili doğru bir değerlendirme yapamamıştır. Bir yandan Hasan-Ali Yücel yıla bitmesin (40) adlı makalesinde "UNESCO 1997 yılını büyük Türk aydını ve eğitimcisi Hasan-Âli Yücel'i anıma yılı olarak ilam etti. Geçen yıl hepimiz Türk aydınlanmasının Atatürk'ten sonraki bu en büyük mimarını bir defa daha andık ve gördük ki bugünkü karanlık semamızdan Ata'nınkinden sonra sızan en güçlü ve ferahlatıcı ışık onunkidir* görüşlerine yer vermiş ye Londra anıları (41) adlı makalesinde ise, "Türkiye'yi yaratan Mustafa Kemal Atatürk ve Türklerin eğitimcisi olarak O'nun tek gerçek izleyicisi HasartAf Yücel" diyerek Hasan Ali Yücel'e övgüler yağdırmış, bir yandan Hasan Ali Yücel'i 1946ya görevden uzaklaştıran sağ anlayış ve bu anlayışın günümüzdeki temsilcilerinden birisi Prof., Dr. Kemal Gürüz değilmiş gibi İkinci Hasan-Ali Yücel olayına doğru (42) adlı makalesinde "Günümüzde» bu manzaranın görünüşte daha hafif-fakat sonuçları daha ağır olabilecek-bir uygulanması yaşanmaktadır. YÖK Başkanı Prof. Dr. Kemal Gürüz, üniversitelerde bilimi, aklı» hakkaniyeti ve bunların ortak bileşkesi olan çağdaş uygarlığı egemen kılmak niyetiyle kendisinin ve çevresine topladığı üstün düzeyli bilimci, bürokrat ve işadamlarının doğru bildiği yolda hiçbir taviz vermeden ilerlemekte ve bu nedenle bir zamanlar Hasan-Âli Yücel'i devirmiş olan zihniyetin bugün hedefi haline gelmiş bulunmaktadır" ve Çocuğunu Yyein Satürn (43) adlı makalesinde de "1990 yılında ilk ışıklar önce TÜBİTAK'tan yükseldi.. Kemal Gürüz ve arkadaşları birkaç yıl içinde Türk bilim dünyasının Hasan-Âli

YDcel'den beri görmediği bir iyi niyet ve teşvik hissini araştırmacılar arasında yaymayı başardılar¹¹ diyerek Hasan Ali Yücel küreselleşmeci, neo-liberal ve girişimci üniversitenin savunucusu Prof. Dr. Kemal Gürüz'e benzetmiş, diğer yandan da Türkiye'de ulusalcı, bağımsızlıkçı çizgiden uzaklaşılmasında etkili olan sağ politikalarının güçlenmesinde önemli roller üstlenmiş NATO'yu ve bizi NATO'ya sokan Fuat Köprülü'nün politik çizgisini Fuad Köprülffye mektup (44) makalede "Popülist, anfrontelektüel köylü politikası seni tiksindirdi ve nihayet kendi kurduğun, ülkemize NATO üyeliğini kazandırdığın bakanlığımı yaptığın partiden-kaderin garip bir tecellisi, entellektüel dostun Hasan-Ali Yücel gibi kaçtın" sözleriyle övmüştür,

Prof. Dr. Kemal Gürüz ile birlikte hazırladıkları TÜSIAD raporunda ise, Mustafa Kemal ile Hasan Ali Yücelin görüşlerinin tam: tersi olan, ulusalcı eğitimin yerine, küreselleşmeci ve piyasacı eğitim "... genel eğilim üniversitelerinin mümkün olduğu ölçüde kendilerinin kaynak yaratmalarının özendirilmesidir. Bir üniversitenin kendisinin yarattığı kaynaklar ölçüsünde mali özerkliğe sahip olduğu kabul edilmektedir. Özgür ve demokratik gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler bunu yaparken de tabii ki serbest pazar ekonomisinin arz ve talep koşullarına uymak zorunda kalırlar" (45) biçimindeki sözler ile savunulmuş ve tam bir çelişkiler yumağı sergilenmiştir,

Yine, aynı raporda ulusal kalkınmacı devlet,, sosyal devlet uygulamaları ile çelişeni, fırsat eşitliğini yok eden ve paralı eğitim öven bir yaklaşımı "Paralı gece öğretiminin tek olumlu yanı daha önce paralı öğretime kategorik olarak karşı çıkan ve bunu

hükümet programlarına dila koyan bugünkü koalisyon ortaklarının bunun gerekliliğini nihayet kabul etmiş olmalarıdır". (46) açıkça ortaya koymuşlar ve "Son ilki yıl içinde öğrenci katkı paylarının reel olarak artırılmış olması doğru yönde alınmış bir karardır" (47) biçimindeki görüşleri ile ineo-liberalizmi savunmuşlardır.

Bu görüşler birbirleri ile sürekli gelişen, iç tutarlılığı olmayan, tarihin nesnel yasallığını bilmemenin doğal sonuçları olarak yansımışlardır.

Prof. Dr. İhsan Ketin de Mustafa Kemal ve Hasan Ali Yücel gibi birincilerdendi. Hasan Âli Yucelln ulus devlet projesine eğitim ve kültür alanında yaptığı katkısı kendi alanında, yerbilimleri alanında yaptı. Ulusal kalkınmaya, bilimsel gelişmeye katkı sağlamak için çabaladı. Prof. Dr. İhsan Ketin bugün yaşasalarđ TÜSIAD'ın hazırladığı rapora imza atar mıydı? Hayır, atmazdı.,

Prof. Dr. İhsan Ketin, ulusal kalkınma ve bilgiyi Anadolu'ya taşımak için ulusalcı ve bağımsızlıkçı Mustafa Kemal yönetiminin yurtdışına gönderdiği bir halk çocuğu idi. Ö ülkesine geri döndü ve başarılı görevler yaptı. O, halk çocuklarına üniversite kapılarını! kapatmayı öneren, küreselleşmeci ve piyasacı anlayışla hazırlanan, eğitimde fırsat eşitliğini reddeden TÜSIAD raporunu ve yazarlarını onaylamazdı.

Onları ..övmek başka» anlamak başka. Anlamak için kendileri ile tanışmış olmak, konuşmak, ya da yanlarında çalışmak yeterli değil. Anlamak için tarihsel süreçlerin nesnel yasallığını bilmek gerekir, Ancak, o zaman ne övgüde, ne de yergide abartılı ve anlaşılmaz olmaktan kurtulabilirsiniz.

Küreselleşme

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sömüngerçilik tasfiye olmuş, çevre ülkeleri politik bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Bu dönemlerde Batı kaynaklı modernleşme kuramı büyük yaygınlık kazanmıştır. Modernleşme kuramını Paul Baran 1957'de yazdığı "Büyümenin Ekonomi Politikası" adlı kitabında eleştirdi. Hiçbir çevre ülkesinin kapitalist yolla gelişmesinin ve ekonomik bağımsızlığını korumasının mümkün olmadığını belirterek, çevre ülkeler için kapitalist üretim tarzının ilerici bir rolü olmadığını söylüyordu. Modernleşme kuramı en kapsamlı ve kökten eleştiriyi, sömüngerçiliğin uzun yıllar önce tasfiye edildiği, kapitalist yoldan kalkınma çabalarının çok eskiye dayandığı Latin Amerika'dan aldı. Çünkü modernleşmecilerin Asya ve Afrika ülkelerine önerdikleri strateji Latin Amerika'da yıllardır uygulanıyordu ve sonuç olumsuzdu.

Küreselleşme öncesi dönemde ise, S. Amin, A. G. Frank ti Alavi vb. kapitalist üretim tarzının • tarihsel olarak ileri bir rolünün kalmadığını, tersine çevre ülkelerdeki varlığının geri kalmışlığı yarattığını, yerleştiğini ve yeniden Direttiđini söylemişlerdir. Bu ülkelerin geliştikleri dönemlerin de merkez ülkelerle ilişkilerinin zayıfladığı dönemler olduğunu belirtmişlerdi. Buna karşın» aynı dönemde, Brezilyalı H. Cardoso, "bağımlılık" ve "gelişime" olgularının birbirlerini dışlamadığını savunmuştur. 1972^fde yazdığı makalesinde, sermaye birikiminin ve yayılmacılığın günümüzde aldığı biçimlerin klasik emperyalizm, kuramı ile açıklanamayacağını; gnümüzde emperyalist yatırımlann ekonomik üretimde yerel yatırımları

öngördüğünü; çok uluslu şirketlerin artık çevre ülkelerde sınai yatırımlara yöneldiklerini ve bu ülkelerin iç pazarlarını da önemsediklerini belirterek bugün uygulanan küreselleşmeci akımın öncülerinden olmuştur.

Küreselleşmeye giden yolda kapitalist dünya 1974'te uluslararası düzeyde, eş zamanlı, olarak bir üretim gerilemesi ve enflasyonla karşı karşıya kalmıştır. Bunu önce geçici sanmışlar, ama 1978'de gerçeği kabul etmişlerdir. 1979'da Thatcher ve 1980'de Reagen bu sürece müdahalle etmek için iktidara getirilmişlerdir.

Yaşanan kriz, kar oranlarının düşüşü, sermayenin uluslararasılaşması» ulusal Keynesçiliğin çöküşü, teknolojinin radikal değişim eşiğine gelmesi,, emperyalistler arası güç dengelerinin değişmesi, uluslararası işbölümünün yeniden belirlenmesi ve sınıflararası göç dengelerinin yeniden belirlenmesi vb. gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

Kapitalist sistem krizden çıkmak için klasik bir yöntemle başvurarak emeğe saldırı başlatmıştır. Bu.yönde sendikasılaşdırma, taşeronlaşdırma ve bölüşüm oranlarının sermaye lehine yeniden düzenlenmesi....gerçekleştirilmiştir. Yine,, üretimin teknoloji tabanı değiştirilmiş,, esnek üretim,, esnek istihdam yaygınlaştırılmıştır. Ayrıca, eski sosyalist ülkeler paylaşılmış ve özelleştirme ile yeni pazar olanaklarını yaratılmaya çalışılmıştır. •

Küreselleşmeciler bütün bu gerçekleri,, ulus devletler hiçbir süreci artık ciddi olarak etkileyememektedirler, küreselleşme tarihsel bir eğilim olmanın yanında kaçınılmazdır, küreselleşme özet mülkiyet ve piyasa

temelinde olanaklıdır, küreselleşme herkes için (emekçiler ve az gelişmiş ülkeler de dahil) yararlıdır, emperyalizm bitmiştir, tek yanlı bağımlılık sona ermiş ve karşılıklı bağımlılık başlamıştır gibi ideolojik yaklaşımlarla gizlemeye çalışmışlardır.

Oysa, bugün, "yeni çağdaş" ileri" diye savunulan düşüncelerin çoğu» aslında çok eskidir ve insanlık tarihi bir anlamda, bu anlayışa karşı verilen mücadelenin tarihidir. Bugün ekonomik araçların kaybederek ekonomik bağımsızlıklarını ve bir süre sonra da siyasal bağımsızlıklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalan toplumlar için, süreselleşme gibi akımlar kaçınılmaz ve değiştirilemez bir "kader" değildir, Başta Türkiye olmak üzere, bu ülkeleri böyle bir sarmaldan kurtarmanın yolu» kaçınılmaz ve değiştirilemez diye sunulan dış reçeteler konusunda bağımsız düşünmekten, halkın kendi gereksinimlerine ve amaçlarına uygun çözümleri yine kendi ortak akıllarıyla bulabilmekten geçmektedir (48).

Prof. Dr. A. M. Celal Şengör, 1994'e TÜSİAD için hazırlanan raporda küreselleşmeyi tartışmasız savunurken, bu akımın en önemli siyasi uygulayıcıları olan Reagan ve Thatcher¹! da onayladığının herhalde farkında idi. Yine,, aynı raporda Drenth ve Clark'ın saptamalarından yola çıkarak girişimci üniversiteyi "Günümüz üniversiteleri artık faaliyet alanlarını sadece kendi mensuplarının değer yargılarına göre tespit etmekten ziyade, faaliyetlerinin türlerini ve alanlarının toplumun gereksinim ve beklentileri ile kendilerine tahsis edilen kaynaklara göre tespit eden kurumlardır. Dolayısı ile,, çağdaş üniversite toplumun her kesimi ile

bütünleşmiş; faaliyetleri bakımından topluma karşı olan sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiği denetlenen ve faaliyetleri toplum tarafından yönlendirilen;; sahip olduğu her türlü fiziksel olanak» tesis» teçhizat bilgi birikimi ve insangücünü girişimci bir zihniyetle değerlendirerek ek mali kaynak yaratan, modern işletmecilik teknikleri ile yönetilen fevkalade karmaşık yapıya sahip kurumdur" (49) biçiminde savunurken de, devletin küçültülmesiran» kamu kaynaklarının ve ödeneklerinin kısılması anlamına geldiğini biliyordu. O halde, Güce tapmak m» dağıtmak mı? (50) adlı makalesindeki "Yetmişli yıllardan sonra ekonomik hız kesilip Amerika'nın karşısındaki rekabet artınca orada paralar suyunu çekmeğe başladı ve araştırma kurumları büyük bir krize girdiler. Bu kriz İngiltere'yi, etkiledi., Buradaki darkafalı Reagan ve Thatcher hükümetleri kurtuluşu bilimsel araştırmaya ve üniversitelere verilen parayı kısmakta buldular" türündeki açıklamalarına ne demeli? TÜSİAD raporunda neo-liberalizmin savunulması ile CBFde neo-liberalizmin eleştirilmeye çalışılması bir çelişki oluşturuyor mu? Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'ü çelişkilere ve yanlışlara sürükleyen yönlerden birisi de, yerbilimleri alanının dışına çıkması ve bilmediği konularda görüş açıklamasıdır.

TÜSİAD raporunda küreselleşme, büyük bir uzlaşmanın ürünü olarak sunulmuştur. Ancak, durum hiç de böyle değildir ve olumsuzluklar her alanda yaygınlaşmıştır, 1970'lerde dünya ölçeğinde başlayan değişim eğilimleri toplumsal ilişkilerin önemli ölçüde değişmesine neden olurken, bu sürecin etkilediği önemli alanlardan

biri de eğitim sistemi olmuştur. Değişimli ve yönelimini belirleyen neo-liberal politikalar, eğitim sisteminin amaç ve işleyişini de yeniden tanımlayacak bir dizi düşünce ve uygulama ile eğitime ilişkin yapı ve pratikleri etkilemeye başlamışlardır (51).

Yine son dönemlerde neo-liberaler tarafından ilginç bir bilgi tanımı yapılmaya başlanmıştır, Bu tanıma göre bilgi, piyasada yoğun rekabet içinde ayakta kalma mücadelesi veren ekonomik birimlerin işine yarayan bilgidir (52),

TÜSİAD'm raporunda da benzer görüşlere yer verilmiştir. "Bilgi ve bilgili insangücünün, ekonominin en önemli girdileri haline gelerek sermayenin ve üretim faktörlerinden birini oluşturması, bilim ve teknoloji arasındaki yukarıda özetlenen ilişki ile birlikte Bilgi Tophımu'nun veya Sanayi sonrası Toplum'un en belirgin niteliğidir. Bu nedenle, Porter, bilgi ve bilgili insanların kaynağı olan üniversiteler ve araştırma merkezlerine illeri ve özellikle üretim faktörleri adını vermektedir" (53J ve "Bilim teknoloji, toplum ve Pazar artık sürekli olarak karşılıklı etkileşim içinde olup pazarlardaki eğilimler araştırmaları etkilemede, kişilerin entelektüel meraklarına eklenen ikinci bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır". (54) biçimindeki ifadeler önemle vurgulanmıştır.

Oysa, eğitimi toplumsal bir olgu olarak ele alıp, bu olguyu tanımlayan •-değişiklikleri bütünsel bir çerçeve içinde analiz etmek gerekir. Çünkü, eğitim sistemi toplumsal bir gerçeklik olduğu ölçüde, yalnız ekonomik düzeyi değil, sosyal süreçleri, ideolojik yapılanmaları, güç ilişkilerini ve dolayısıyla devlet-birey, birey-toplum

gibi oldukça karmaşık bir süreci açığa çıkarır (55).

Bunun yanında, eğitimde gerçekleşen değişimin dünya ölçeğinde gerçekleşen bir sürecim ürünü olduğu,-< yöntemsel açıdan ise, kapitalizme özgü dinamiklerin günümüzde ulaştığı aşamanın sonuçları olduğunu belirtmemiz gerekiyor (56).

Neo-liberalizmin piyasa ağırlıklı analizleri ise» kapitalist toplumsal ilişkilerin artan oranda ekonomik alana çekilmesine ve bu alanda toplumsal ve siyasal ilişkilerin piyasanın, yani ekonomik ilişkilerinin içinde yeniden tanımlanmasına neden olmuştur. (57)

Eğitime» bireyin gelecekteki kazancını artırıcı bir değişken olarak baktığınız andan itibaren ise, eğitime ilişkin tüm değişkenleri ekonominin teknik terimleri içinde analiz etmek kaçınılmazdır (58).

Nitekim» TÜSİAD raporunda, "Adam Smiff'tin, işgücünün "beceri maharet ve muhakeme yeteneğini" 1776'da "Milletlerin Zenginliği"ni belirleyen önemli unsurlardan biri olarak belirtmiş olmasına rağmen, eğitimin ekonomik açıdan elle alınması nisbeten yeni bir yaklaşımdır. Theodore Schultz'un 1961'de, "Kişilerin mali olanaklarını eğitimleri için harcamaları bir tür yatırım karandı" şeklinde ifade ettiği ve eğitimle ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi belirttiği insangücü sermayesi düşüncesi [*human capital theory*] bu tür fikri yaklaşımın başlangıcı olarak kabul edilmektedir. U) Buna göre, eğitimi amacıyla yapılan yatırımların,- bir toplumsal, diğeri ise kişisel olmak üzere iki tür getirisi vardır. Kişisel getirt, eğitim görmüş kişinin bundan dolayı yaşamı boyunca elde edeceği

ek gelirin; toplumsal getirisi ise kişinin eğitim görmüş olmasından dolayı yaratılan katma değer» o kişinin eğitimi için yapılan yatırıma oranıdır" (59) ve "Üniversiteyi atılımcı bir işletmeye zorlayacak öğrenim ücreti, hiç kimseyi yükseköğrenimden mahrum etmeyeceği gibi, tersine, alt gelir gruplarına daha fazla olanak yaratmaktadır. (...) Ücretsiz verilen hizmetlerin kıymetinin bilinmeyeceği (...) görüşü giderek yaygınlaşmaktadır" (60) biçiminde eğitimi ekonominin teknik terimleri ile açıklayan ifadeler yer vermiştir.

Sonuç olarak, eğitim, neo-liberal politikalarının doğrudan ve dolaylı etkileri ile birlikte ele alınmalıdır. Özellikle Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde sonuçları üzerinde yoğunlaşmayı, kültürel ve politik sonuçlarının da irdelenmesi gerekiyor. Eğitimin dünya ortalamasına ulaşamamış bizim gibi ülkelerde, bu sorunu piyasa koşullarına bırakmak büyük bir yanlıştır. Eğer toplumda yalnız yüzde birlik kesimin ayaklar» üzerinde yürümesi yeterli görülüyorsa, bu seçimin zaman içinde neden olacağı toplumsal sonuçlara da katlanmak gerekiyor, (61)

¶ 1 Eleştirel Akılcılığın Kamu Yenetimî Anlayışı

Prof., Dr. A. i. Celal Şengör, İTÜ'ye özel statü (62) adlı makalesinde "224 yıl sonra İTÜ bir kızın - Cumhurbaşkanı olan bir oğlunun atamasıyla - ilk defa Başhoca yapmıştır" Sözleriyle Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i övmüştür. Herkes çok iyi biliyor ki, Türkiye'de kamu yönetiminin yozlaşmasının baş sorumlularından birisi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirci'dir. Yine, 30 Ağustos 1999 (63) adın makalesinde 'Nerede Mustafa

Kemal'in üniversitesi? Nerede onun başlattığı bilimsel projeler? O'nun MTA'si altmış küsur yıldır ne yaptı?' ve Bilim adamı, deprem ve Türk Medyası (64) adlı makalesinde "Araştırma yapmayan bilim adamı olmadığı, bilim adamı olmayanın da ne üniversitede ne de bilim gerektiren mevkilerde işlerinin olmayacağını bilerek "uzmanların" geçmişleri sorgulanmalıydı" yaptığı eleştirilerinin kaynağında da Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel! bulunuyor,

Herhalde, önce MTA'yı anlatmak gerekiyor, Mustafa Kemal 1935'te kurduğu enstitü, neo-liberal politikalarının uygulanmaya konulduğu 12 Eylül 1980 Darbesi'sinden sonra önce enstitü yapısını kaybetti ve genel müdürlük yapıldı. Ardından bütçesi sınırlandı ve araştırma yapamaz hale getirildi. Altında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in imzalarının bulunduğu partizanca atamalarla tamı da Prof. Dr. A. M. Celal Şengör'un eleştirdiği nitelikteki yöneticilerin eline teslim edildi, Önce "milliyetçi liberal" (f Dr. M. Ziya Gözler dönemi yaşandı. O, MTA'yı tarihinde görülmemiş bir biçimde işlevsizleştirdi, spor yaptı ve Mustafa Kemal'in "sağlam kafa sağlam: vücutta bulunur" sözlerini pratiği ile kanıtlamaya çalıştı (!). Yerini ise, MTA'ya getirip, park ve bahçelerden sorumlu yaptığı, adı Dr. Necdet Güçlü'nün öldürülmesi - olayına karışmış ve çok sityasyonlu (!) Cengiz Dursun Atak'a bıraktı.

Prof. Dr. A. M. Celal Şengör, her iktidarın gözüne girmeyi böylece dört eğilimi birleştirmeyi başaran, MTA'yı işlevsizleştirmesinin ödüllü olarak, yine» Mustafa Kemal'in kurduğu Etibank'ı parçalayıp kar eden bölümlerini, özellikle de bor madenlerini ilginç ilişkier-

le özelleştirmekle görevlendirilen "milliyetçi-liberal Dr. M. Ziya Gözler ile son derece iyi ilişkiler kurabilmiştir Yüne, sityasyon zengini (!) Cengiz Dursun Atak'ı yanına alıp depreme ilgili basın toplantısı yapabilmiş» MTA'da verdiği konferansında ise, Cengiz Dursun Atak'in köyüne değinmede bulunacak kadar kendisine samimiyet gösterebilmiştir.

Evet Prof. Dr. A. ML Celal Şengör, sorulan sorunun yanıtı çok açık, Mustafa Kemal'in MTA'sı Cengiz Dursun Atak'ın, Etiibank'ii Dr. M. Ziya Gözlerin» üniversitelere de Prof., Dr. Kemal Gürüz'ün ellerinde ve kurtarılmayı bekliyor.

Prof. Dr. k M. Celal Şengör, insan Merkezi Düşünceler" ve Sokrates (65) adlı makalesinde Sokrates'i eleştirirken "Atinalı filozof Sokrates'in genelde sanıldığı gibi gençliği eleştirel ve bağımsız düşünmeye teşvik eden ve bilginin tek fazilet olduğunu söylediği halde kendisinin bildiği tek şeyin hiçbir şey bilmediği olduğunu vurgulayan alçakgönüllü bir bilge olduğu tezini doğru olmadığını" yazmıştı. Sokrates yüzlerce yıldır tartışıldı, bir o kadar daha tartışılabilir. Ama, ProfDr. A. M. Celal Şengör'ün uzmanlık alanı dışında Sokrates'in uyarılarını dikkate almasında yarar bulunmaktadır.

VII Notlar

1-Türkiye'de Dünyada Yükseköğretim, Bilim ve Teknoloji TÜSİAD raporu, 1994

2-Prof. Dr. A. M Celal Şengör, Cumhuriyet Eitim Teknik Dergisi, 5.4.1997

3- Prof Dr., A. M. Celal Şengör, Mavi Gezegen.Dergisi, JMO Yayını, Sayı : 1, 1999

4-Aziz Çalışlar,, Çağdaş Felsefe, Altın

• Kitaplar. 1985

5-TÜSİAD raporu, s. 30

6-F. Engels., V. I. frenin, J. Stalin

7-CBT, 28.2.1998

5-K Marx, Kapital, . 1. cilt

9-F. Engels, V. I, Lenin, J. Stalin

10-M. Rosenthal, P. Putin, Materyalist Felsefesi 1972

11-CBZ 4.4.1998

12-Aziz Çalışlar, aynı eser

13-Aynı eser

'14-E. H. Carr, Tarik Nedir» Birikim Yayınlan, 1980

15-Aynı eser

16-Aynı eser

17- Aynı eser

18- Aynı eser

19-Aziz Çalışlar, aynı eser

20- Louis Attkusser, Lenin ve. Felsefe., Birikim. Yayınlan

21-F: Engels., V. I. Lenin, I. Stalin

22-CBT, 17.4.1999

23-CBZ 17.7.1999

24-CBT.26J2.1998

25-Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi,, Teori Yayınları, Cilt? s. 435

26-CBT, 7.11.1998

27-CBT, 25..9.199S

28-CBT, 2.10.1999

29-M. Rosenthal, P. Vudin, aynı eser

30-CBT, 14.2.1998

.31--TÜSİADrapo.ru, s. 9

32-P, Gaxoite, Fransız ihtilali Tarihi,, 1962; G. Politzer, Felsefenin Temel İlkeleri, 1974

33-Aynı eserler

34-Mustafa Kental Atatürk Nutuk

3 S-Niyazi Berfces, Türkiye'de'Çağdaşlaşma., Bilgi Yayınevi., 1973

36-M. Rosenihal, P.. Vudin, aynı eser

37-Doç. Dr. Fuat Ercan, Neo-Liberal Eğitim Ekonomisi; Eleştirel Bir Çerçeve Denemesi, ÖES (Yayınlanmamış)

Sß-Dr. Faruk Alpaya, "Üniversite" Üzerine Notlar, Toplum ve Hekim Dergisi, Temmuz-Ağustos 1999, s. 267

39-Doç. Dr. Aynur Soydan, Darülfünun'dan Günümüze Üniversite'de Tasfiyeler, Toplum ve Hekim Dergisi,, Temmuz-Ağustos 1999, s. 272

40-CBT. 3.1.1998

"41-CBT., 1,5.1999

42-CBT, 26.6.1999

43-CBZ 2.5.1998

44-CBT, 9.1.1999

45-TÜSİADraporu., s.. 147

46-TÜSİADraporu, s. 161

47-TÜSİADraporu, s. 196

48-Cumhuriyet'in 75. Yılında Kamu Hizmeti Kamu Mülkiyeti Sempozyumu Sonuç Bildirisi KİGEM, 1993

49- TÜSİADraporu, s, 146

50-CBT. 11.1999

51-Doç.. Dr. Fuat Ercan, aynı eser

52-Aynı eser

53-TOSİADraporu, s, 31

54-TÜSİADraporu., s., 34

55-Doç. Dr. Fuat Ercan, aynı eser

56-Aynı eser

57-Aynı eser

58-Aynı eser.

59-TÜSİADraporu., s. 103

60-TÜSİADraporu., s. 109

61-Doç, Dr. Fuat Ercan, aynı eser

62-CBTJ 1.9.1998

63-CBT, 4.9.1999

64-CBT, 16.9.1999

65-CBT, 25.7.1998

